

חוברת תקצירים

הכנס הישראלי ה-8 לחקר רוחניות עכשווית

ICSCS 8

Israeli Conference for the Study of Current Spiritualities

י"ט בטבת תשע"ו || 31 בדצמבר 2015
אוניברסיטת חיפה

אתר הכנס: <http://spirit8.edu.haifa.ac.il>

הוועדה האקדמית של הכנס

פרופ' עפרה מייזלס אוניברסיטת חיפה
ד"ר מריאנה רוח מדבר המכללה האקדמית צפת, אוניברסיטת תל אביב

מזכירות הכנס

גב' נופר גבריאלי

פתח דבר

בשערי הכנס הישראלי ה-8 לחקר רוחניות עכשווית

"כי הנהגת עולם הטבע הוא תחת מספר 7..."

ולפיכך מה שאחר הטבע הוא תחת מספר 8"

(המהר"ל מפראג, נר מצווה)

הכנס הישראלי לחקר רוחניות עכשווית מתכנס זו הפעם השמינית!

ארבע שנים ראשונות התקיימו באוניברסיטת חיפה באירוח הפקולטה לחינוך, ושלוש שנים נוספות אירחה את הכנס התכנית למדעי הדתות באוניברסיטת תל-אביב. חוקרים רבים ומגוונים בתחומי התעניינותם מצאו בכנס זה בית לאורך השנים – במה להצגת מחקרים, זירה להתעדכנות במחקר, ומרחב להפרייה ולימוד הדדיים בין-תחומיים. לכל אלה כבר קשה לדמיין את האקדמיה הישראלית ללא מוסד שנתי זה, שיצר קהילה ושיח מחקריים ישראליים בנושאי דתות חדשות, ריפוי רוחני, חינוך רוחני, קבלה עכשווית, אמנות רוחנית, רוחניות במרחב הסייבר, בודהיזם במאה ה-20, פסיכותרפיות רוחניות, מפגשים בין-דתיים, ספרות ניו אייג' ועוד.

כשייסדנו את הכנס לפני שמונה שנים, חשבנו שישתתפו בו לכל היותר 20 מציגים, ואף תהינו אם אפשר יהיה לקיימו כל שנה תוך הצגת מחקרים חדשים. אולם בפועל, מדי שנה הציגו בכנס כמאה מחקרים מקוריים ויותר, כששליש מהם היו חוקרים מארצות העולם שהגיעו במיוחד לכנס הישראלי שלנו, ששמו נודע למרחוק.

השנה המיקוד במחקר הישראלי בא מתוך בחירה, והוא בסימן התכנסות וצמצום. הכנס הינו במתכונת של הרצאות מוזמנות וירצו בו כשני תריסרים של מרצים בלבד, וזאת למרות בקשות רבות וטובות שהגיעו אלינו בבקשה להציג (ועימכם הסליחה השנה!).

מטרתנו בכנס השנה היא להציג אחדים מהנושאים העיקריים שעל סדר היום של חקר רוחניות עכשווית בישראל:

❖ **מגמות ואפיונים מרכזיים של הזירה הרוחנית בישראל כיום** – מבט סטטיסטי, מפת הזהויות, הבנת המורכבות והגבולות העמומים של הניו אייג'

❖ **פסיכולוגיה ורוחניות** – המפגשים ביניהן, המימד הפסיכולוגי של התפתחות רוחנית, שיטות פסיכותרפיוטיות רוחניות שרווחות בזירה הישראלית

❖ **קבלה ורוחניות עכשווית** – התפשטות העיסוק בקבלה ומגמות חדשות בקבלה

❖ **הצמיחה של דור החוקרים החדשים** – כשליש מהחוקרים שיציגו בכנס הינם תלמידי מחקר שנמצאים במהלך כתיבה או בסיום כתיבה של עבודות מ.א. ודוקטור

המיקוד השנה נועד לחזק את השפה המשותפת של קהילת חוקרי הרוחניות העכשווית בישראל, על ידי מיעוט של מושבים מקבילים ועל ידי הצגת מחקרים בעלי זווית רחבה יותר. בנוסף, המטרה היא ליצור מבט רב-תחומי רחב על ידי ההיכרות עם השיח המחקרי של הדיסציפלינות השונות, בנוסף להזדמנות להתכנסות אל מושב ספציפי שרלוונטי לדיסציפלינה מסויימת במושבים המקבילים בצהרי היום.

מטרות הכנס השנתי נותרו כשהיו:

❖ במישור האקדמי – יצירת קהילה של חוקרי רוחניות עכשווית, הצבת הנושא על הבמה המחקרית ויצירת פורום בין-תחומי;

❖ במישור הציבורי – הנגשה של נושאי המחקר ברוחניות עכשווית לציבור הרחב, גשר בין האקדמיה לקהילה, ומידע לציבור על מאפייני התהליכים בתרבות הישראלית שקשורים לרוחניות עכשווית.

אנו מקוות שהכנס הנוכחי, יחד עם מסורת הכנסים שנוצרה עד כה, יתרום לביסוס מטרות אלו. בנוסף, במבט לעתיד נראה לנו שהבשילה העת להקמת ארגון אקדמי (אגודה אקדמית לחקר רוחניות עכשווית בישראל) או מרכז מחקר בין-אוניברסיטאי, שיאגד את החוקרים והמתעניינים השונים בתחום, ויקדם גם באמצעים אחרים את המטרות הרחבות שעמדו לנגד עינינו עם ייסוד הכנס. יש למה לצפות...

בתודה ובחום,

ד"ר מריאנה רוח-מדבר

המכללה האקדמית צפת ואוניברסיטת תל אביב

פרופ' עפרה מייזלס

אוניברסיטת חיפה

תכנית הכנס

מושב מליאת הבוקר: רוחניות מההיבט הפסיכולוגי (יו"ר: פרופ' חנן אלכסנדר)

הפסיכולוגיה של רוחניות ודתיות תיאוריה ומחקר ד"ר אריה לזר
הזיקה בין החוויה הרוחנית-מיסטית, התפתחות רוחנית וטיפול פסיכולוגי מסורתי פרופ'
עפרה מייזלס

מושבים מקבילים:

מושב ראשון: קבלה במאה ה-21 (יו"ר: ד"ר יוסי חיות)

הכמיהה לנבואה בקבלה ובחסידות בראשית המאה העשרים ד"ר דניאל רייזר
ר' יהודה ליב אשלג והקבלה בפולין פרופ' יונתן מאיר
מחקר הקבלה: היסטוריוגרפיה, אידאולוגיה ומאבק על הון תרבותי ד"ר מורן גאם הכהן
סוד קסמו של הספר "נתיבות שלום" גב' נוגה בינג

מושב שני: מחקר ויישומים לחינוך של מיינדפולנס (יו"ר: ד"ר אביבה ברקוביץ')

מיינדפולנס בעבר ובהווה – מהלימוד של הבודהה ועד בית הספר הציבורי מר עמוס אבישר
השפעת המיינדפולנס על תחושת העצמי - היבטים מחקר המוח ד"ר אביבה ברקוביץ'
לאפשר לתלמיד להיות הווה במלואו – לקראת פדגוגיה דיאלוגית של תשומת-לב מר אסף
סטי אל-בר
יישומי מיינדפולנס בחינוך ד"ר ריקרדו טרש

מושב שלישי: ליווי רוחני ישראלי: הוויה ומעשה (יו"ר: ד"ר פנינית רוזו נצר)

ליווי רוחני ישראלי - הוויה ומעשה ד"ר פנינית רוזו נצר וגב' נאוה סייקס זוהר

מושב רביעי: פרחי מחקר בשדה הרוחניות העכשווית – שבעה תלמידי מחקר

מציגים בקצרה (יו"ר: פרופ' יובל הררי)

תפקיד המדיה הדיגיטלית בהתפתחות תנועות דתיות חדשות: וויקה, כנסיית מפלצת
הספגטי המעופפת ודתות עב"מים גב' הילי רצון

אומנים ומאמינים: הרוחניות היהודית ושאלת הישראליות בקרב סלבס מר אסף ליבוביץ'

"עם אלוהים בתרמיל": תרמילאים דתיים – לאומיים בהודו גב' ספיר פרץ

בין Kumbaya ושירת המעגל: יסודות חילוניים ודתיים בליטורגיה של הניו-אייג' הישראלי

מר יותם יזרעאלי

אני רוצה - משמע אני קיים: על מושג הרצון במשנתו הקבלית של הרב יהודה אשלג מר אלי
וינקור

שיטת הרייקי כגלגול מודרני של טקס החניכה הבודהיסטי האזוטרי מר ליעד הורוביץ

גיאוגרפיה קדושה אלטרנטיבית בניאו-שמאניזם הישראלי גב' קלרה אונגר

מושב חמישי: פסיכותרפיית האקומי – מפרויד אל הבודהה, מסע האדם השלם
האקומי- "הולך אדם במסעו ושם פוגש את עצמו, על כל מימדיו, מלאותו ופילאו" ד"ר קרן
צרפתי וד"ר אלון רז

מושב מליאת אחר-הצהריים: רוחניות עכשיו – ישראל 2016: המשגות, מגמות
עיקריות וסוגיות מרכזיות (יו"ר: פרופ' בועז הוס)
לחשוב את העידן החדש כ"רשת רעיונית" ד"ר מריאנה רוח מדבר
מקומו של הניו אייג' במפת הזהויות הדתיות בישראל ד"ר אדם קליין אורון
רוחניות בקרב יהודים בישראל – המשגה פסיכולוגית-חברתית רב ממדית וקישור לדתיות
ולזהות ד"ר חגית הכהן וולף ופרופ' גבי הורנצ'יק

מושב מליאה בוקר: רוחניות מההיבט הפסיכולוגי

יו"ר: פרופ' חנן אלכסנדר (אוניברסיטת חיפה)

הפסיכולוגיה של רוחניות ודתיות - תיאוריה ומחקר

ד"ר אריה לזר (אוניברסיטת אריאל)

ההרצאה תעסוק בפסיכולוגיה של הרוחניות ודתיות מההיבט הפסיכולוגי. יוצגו הן מודלים תיאורטיים והן ממצאים מחקרניים אמפיריים אודות רוחניות ודתיות. ראשית יוצגו מודלים קונספטואליים של רוחניות ושל דתיות ונדון ביחסים המורכבים ביניהם - התפתחות המושגים במהלך השנים, המשותף והשונה בין רוחניות ודתיות. בנוסף למודלים והגדות תיאורטיות, נציג גם ממצאים לגבי האופן בו אנשים תופסים המושגים האלו והחפיפה ביניהם. בהמשך ההרצאה יוצגו מודלים וממצאים לגבי היבטים יותר ממוקדים של עולם הרוחניות והדתיות. יוצגו מודלים וממצאים לגבי ההיבט החוויתי - חוויה מיסטית / רוחנית / דתית. נדון גם בקשרים בין רוחניות ודתיות לבין היבטים שונים של רווחה אישית ובריאות נפשית הן ברמה התיאורטית והן ברמה של ממצאים. נעסוק בשילוב של רוחניות בעולם התפילה, בקשרים בין רוחניות, דתיות ומיניות, וכן בתחום המתפתח של רוחניות בעולם העבודה. לבסוף, נדון בכמה תובנות לגבי הבדלים בין גברים לנשים בהקשר של רוחניות.

ד"ר אריה לזר הוא פסיכולוג מומחה - מנחה במדעי הרוח המיון וההערכה שעבד בעבר במערך מדעי ההתנהגות בצה"ל. מזה 15 שנה הוא חבר סגל באוניברסיטת אריאל ועוסק בפסיכולוגיה של הדת והרוחניות.

הזיקה בין החוויה הרוחנית-מיסטית, התפתחות רוחנית וטיפול פסיכולוגי מסורתי

פרופ' עפרה מייזלס (אוניברסיטת חיפה)

בתיאוריה ובמחקר בפסיכולוגיה על רוחניות ודרכי ביטוייה באדם יש פעמים רבות חפיפה בין רוחניות והתפתחות רוחנית לחוויות מיסטיות או חוויות שיא. במקביל ישנו דמיון רב באופן בו מתוארים תהליכים של שינוי או התפתחות רוחנית ("להבין את עצמך לעומק", "להגיע לאמת שלך", לנקות חסמים והתניות") לבין תהליכים בטיפול פסיכולוגי

מסורתי. מהי איפה "רוחניות" מנקודת מבט פסיכולוגית? ומהי התפתחות רוחנית? במה היא דומה ובמה שונה מתהליכים של טיפול פסיכולוגי ומחוויות שיא רוחניות-מיסטיות?

פרופ' עפרה מייזלס היא פסיכולוגית התפתחותית בפקולטה לחינוך באוניברסיטת חיפה; שימשה כדיקן הפקולטה לחינוך (2006 – 2012) וכיו"ר המזכירות הפדגוגית במשרד החינוך. מחקריה עסקו ביחסי הורים וילדים בישראל מנקודת מבט של תיאוריית ההתקשרות, במעבר מהתבגרות לבגרות בישראל, במערכת המוטיבציונית של טיפול ואכפתיות ובמימד הרוחני של ההתפתחות האנושית. יחד עם ד"ר מריאנה רוח-מדבר יזמה וארגנה את הכנס האקדמי הישראלי הראשון עד הרביעי לחקר רוחניות עכשווית.

מושבים מקבילים:

מושב ראשון: קבלה במאה ה-20

יו"ר: ד"ר יוסי חיות (אוניברסיטת חיפה)

הכמיהה לנבואה בקבלה ובחסידות בראשית המאה העשרים

ד"ר דניאל רייזר (המכללות האקדמיות צפת והרצוג)

בראשית המאה העשרים מופיעים מיסטיקנים שמפתחים תורה נבואית המופנית לציבור. נדון בשלש דמויות: הרב הנזיר (ר' דוד כהן), ר' שם טוב גפן ור' קלונימוס קלמיש שפירא. נדון באפיון תפיסת הנבואה שלהם, מה מייחד את תורתם ומה הזיקה בין השקפתם למאה העשרים.

ד"ר דניאל רייזר הוא חוקר ופילולוג, עוסק בהגות חסידית, דרשות חסידיות ביידיש, הגות דתית בשואה, מפענח ומהדיר כתבי יד.

ר' יהודה ליב אשלג והקבלה בפולין

פרופ' יונתן מאיר (אוניברסיטת בן גוריון בנגב)

ההרצאה תעסוק במרכזים הקבליים בפולין בהם צמח המקובל יהודה ליב אשלג. ננסה להציג מעגלים אלו שלא נבחנו עד כה במחקר ובכך לתרום לתמונה עשירה יותר של פריחת המיסטיקה היהודית בראשית המאה העשרים. לאורך ההרצאה נציג חומר חדש שפורסם זה עתה מכתב יד בנוגע להתפחויות קבליות שונות בפולין.

פרופ' יונתן מאיר הוא פרופ' חבר באוניברסיטת בן גוריון שבנגב. במחקריו הוא עוסק בהיסטוריה של יהודי אירופה במזרח אירופה, בפולמוס היהודי, מיסטיקה יהודית, תנועת ההשכלה, החסידים וקבלה עכשווית.

מחקר הקבלה: היסטוריוגרפיה, אידאולוגיה ומאבק על הון תרבותי

ד"ר מורן גאם הכהן (מכללת סמינר הקיבוצים)

ההרצאה תבחן את האופן שבו שדה המחקר הקבלי בארץ, הגדיר את עצמו והתעצב למן התקופה שבה נוסד וגובש בידי גרשם שלום ותלמידיו באוניברסיטה העברית בירושלים, במהלך המחצית הראשונה של המאה ה-20, דרך עליית מבקריהם – ובראשם משה אידל ויהודה ליבס, בשלהי שנות ה-80, ועד השנים האחרונות, שבהן החלו לפעול תלמידיהם וחוקרים נוספים בני אותו דור.

ד"ר מורן גאם הכהן היא מרצה בחוג למקרא ותרבות ישראל במכללת סמינר הקיבוצים.

סוד קסמו של הספר "נתיבות שלום"

גב' נגה בינג (אוניברסיטת בן גוריון)

המבקר בבתי המדרשות ובמכינות הקדם צבאיות של הציבור הדתי לאומי ימצא על מדפי הספרים לצד הספרים ה"קלאסיים" את ספרו של האדמו"ר האחרון מסלונים 'נתיבות שלום'. ספר חסידות זה, המתפרס על פני כמה כרכים, נמכר כפטריות אחרי הגשם ונתפס כיום כספר החסידות המרכזי בימנו. הלימוד בו נמצא במגוון מסגרות לימוד, פורמאליות ואי-פורמאליות: חברותות פרטיות, חבורות לימוד שונות של נשים וגברים ממגוון הציבור הדתי לאומי ואף במסגרות ממוסדות. מפתיע באיזו מידה נתפס הספר "נתיבות שלום" חשוב ומרכזי הן על ידי הציבור החרדי ולא פחות על ידי הציבור הדתי לאומי.

מדוע "נתיבות שלום" מדבר אל הציבור הדתי לאומי? ומהי הרלוונטיות של הספר לרוחניות? הספר זוכה לאהדה רבה בציבור הדתי לאומי כחלק מהתחיה החסידית בימינו והחיפוש אחר רוחניות. במהלך כנס זה ארצה להציג מספר מאפיינים אשר יצביעו על המשיכה לרוחניות המתבטאת בחסידות. מתוך כך לנסות להבין מדוע יש נהירה אל עבר ספרי החסידות כאשר הספר נתיבות שלום מייצג מקרה מבחן לתופעה זו. לטענתי בראש ובראשונה עומדת השפה המודרנית, העברית הרהוטה כשוות נפש לכל אדם אשר תורמת גם למי שאינו מבין בנבכי הקבלה והחסידות לעסוק בנושאים מיסטיים-חסידיים הנוגעים בנפש האדם. השניה הינה שילוב רעיונות חסידיים וחשיבה ליטאית. השלישית, שימוש של האדמו"ר בגישה חינוכית-פסיכולוגית עכשווית.

בכנס אבקש להציג בקצרה את הפרטים הרלוונטים אודות הסופר, החסידות ותרומתו (האדירה לשיקום החסידות לאחר השואה), ולהדגים את הרחניות שבו לצד הפן הליטאי-ראציונלי.

גב' נוגה בינג היא חוקרת חסידות עכשווית ומתמקדת בתמורות שעוברת החברה חרדית, בעיקר החסידית. שותפה בכמה מיזמים לשילוב חרדים בתעסוקה. מרצה במסגרות שונות על חסידות וחברה חרדית: האוניברסיטה העברית, מדרשת עין פרת ועוד. עמיתת מחקר בפורום קהלת לחשיבה אסטרטגית על החברה החרדית ופעילה במכון ירושלים לחקר ישראל.

מושב שני: מיינדפולנס - מחקר ויישומים לחינוך

יו"ר: ד"ר אביבה ברקוביץ'-אוחנה (אוניברסיטת חיפה)

מיינדפולנס בעבר ובהווה – מהלימוד של הבודהה ועד בית הספר הציבורי

מר עמוס אבישר (מכון מודע למיינדפולנס, מדע וחברה והמרכז הבינתחומי הרצליה)

שורשי המיינדפולנס כמצב תודעתי, כגישה וכתרגול נטועים עמוק בהיסטוריה הרחוקה של התורה אותה לימד הבודהה. תרגולי טכניקות כגון מיינדפולנס היו נחלתם של אנשים שבאו במגע עם תורות מזרחיות ונשארו בשוליים צרים בעולם המערבי. בעת האחרונה קורסים והכשרות במיינדפולנס הפכו לתופעה נרחבת בשדות רבים כגון, בריאות עסקים וחינוך. בשיחה זו נסקור בקצרה את הכניסה של המיינדפולנס למיינסטרים המערבי, ואת הקשיים בהטמעת מיינדפולנס בבית הספר ואת הדרכים בהן אפשר להתמודד עם קשיים אלה. בנוסף, נתנסה תרגול קצר על מנת לחוות את התרגול מכלי ראשון.

מר עמוס אבישר הינו מנהל הפעילות בקהילה ב"מכון מודע - למודעות מדע וחברה" של "מרכז סגול

למוח ותודעה" בבינתחומי הרצליה. בוגר תוכנית "חותם – הסבת אקדמאים מצטיינים להוראה"

במסגרתה עבד כמורה לביולוגיה, מחנך כיתת מב"ר בתיכון. חוקר את הקשר בין מיינדפולנס לפדגוגיה

במגמה לחקר האלטרנטיבות בחינוך באוניברסיטת חיפה. מתרגל מדיטציה מזה 9 שנים, מלמד ומפתח

סדנאות וקורסים במיינדפולנס בשילוב חקר המוח למורים ותלמידים בבתי ספר וכן בארגונים עסקיים

וציבוריים.

השפעת המיינדפולנס על תחושת העצמי – היבטים מחקר המוח

ד"ר אביבה ברקוביץ'-אוחנה (אוניברסיטת חיפה)

מחקרי מוח אפשרו בעשור האחרון לזהות רשתות מוחיות הקשורות בחוויית העצמי, הן העצמי הנראטיבי (תחושת זהות לאורך הזמן) והן העצמי המינימלי (נוכחות תחושתית ברגע ההווה). מחקרי הדמיה מוחית מראים כי הרשתות הקשורות בשני סוגי חוויית העצמי מפגינים גמישות מוחית, ומראים הן תפקוד והן מבנה שונה, אצל מתרגלי

מיינדפולנס וותיקים ביחס לקבוצות ביקורת. בהרצאה יוצגו ממצאים של כמה מחקרים שנערכו בשנים האחרונות בישראל.

ד"ר אביבה ברקוביץ' אוחנה היא חוקרת מוח במרכז ספרא ללקויות למידה, ומרצה בפקולטה לחינוך באוני' חיפה. מחקרה עוסק בהשפעת פרקטיקות מדיטטיביות שונות על רשתות מוחיות הקשורות לתחושת ה"עצמי". מתרגלת מדיטציות שונות מ-1995.

לאפשר לתלמיד להיות הווה במלואו – לקראת פדגוגיה דיאלוגית של תשומת-לב

מר אסף סטי אל-בר (האוניברסיטה העברית בירושלים)

כיצד אמורה תשומת-הלב – Mindfulness – להתבטא במעשה החינוכי? בהמשך למרטין בובר ולחן למפרט אטען כי אחד הביטויים המשמעותיים הנה תשומת-לב מיוחדת של המחנך או המחנכת אל החניך שמצוי אל-מולה. תשומת-לב שנוכחת-עם וחזקה-את מלוא הווייתו של התלמיד ואת החוויה השלמה של זיקה בין שני בני-אדם, (הקפה במושגיו של בובר). זיקה ייחודית זו עשויה לאפשר לתלמיד חוויית-עצמי ייחודית כסובייקט – אדם שלם ונוכח – חוויה שהנה נדבך חיוני של המעשה החינוכי.

מר אסף אל-בר הינו איש חינוך - מלמד פילוסופיה, מדיטציה ופילוסופיה בודהיסטית במסגרות שונות. כותב דוקטורט בפילוסופיה של החינוך שמציג פדגוגיה דיאלוגית חברתית-רוחנית: פדגוגיה שעוסקת בהפניית המבט פנימה מבלי לוותר על הרמת המבט של החמלה. מתרגל מדיטציית ויפאסנה מזה 19 שנים ומתעניין באופנים שבהם ניתן לשלב תהליכים של שינוי פנימי-רוחני, (תיקון אדם), במעורבות ומחויבות חברתית-חינוכית, (תיקון-עולם).

יישומי מיינדפולנס בחינוך

ד"ר ריקרדו טרש (אוניברסיטת תל אביב)

על-פי המחקר החינוכי, לאינטגרציה של מיינדפולנס בחינוך פוטנציאל עצום, עבור הרווחה הנפשית של ילדים ומורים, לאקלים הבית ספרי ולמידה עצמה. מיינדפולנס מוסיף למרחב החינוכי חוויה ייחודית, פיתוח מיומנויות ולמידה מתוך התנסות. מחקרים מראים שאזורי המוח שאחראים על קוגניציה ואינטליגנציה מתפקדים טוב יותר בעקבות

פיתוח ותרגול מיינדפולנס. בהרצאה יוצגו ממצאים מתוך מחקרים שנעשו בארץ על השפעותיו של תרגול מיינדפולנס בקרב ילדים ומורים.

ד"ר ריקרדו טרש מתרגל מדיטציה ויוגה מזה כ-30 שנה. במהלך 10 השנים האחרונות משלב הוראה ומחקר על מיינדפולנס בתחום האקדמי. פיתח תכנית להוראת מיינדפולנס לילדים, ומיישם את התכנית "A Call to Care" אשר פותחה על ידי מכון "Mind and Life" בקרב מורים ותלמידים, וחוקר את ההשפעות של תכניות אלה. בנוסף, חוקר את ההשפעות של תרגול מיינדפולנס בקרב מבוגרים עם הפרעות קשב ו/או דיסלקסיה על מדדים מוחיים, קוגניטיביים ורגשיים.

מושב שלישי: ליווי רוחני ישראלי: הוויה ומעשה

יו"ר: ד"ר פנינית רוסו נצר (אוניברסיטת חיפה)

ליווי רוחני ישראלי - הוויה ומעשה

ד"ר פנינית רוסו-נצר (אוניברסיטת חיפה) וגב' נאוה זוהר-סייקס (ג'וינט אשלים)

הליווי הרוחני כמקצוע, נולד מתוך ליווי של אנשי דת לאנשים במצבי מחלה, סוף החיים, בדידות וייאוש. בהתפתחותו בארץ, הליווי הרוחני מתבסס על אנשים המעוגנים ברוחניות עמוקה ועוברים הכשרה אינטנסיבית למקצוע. במקביל, ממשיכה ומתפתחת השזירה של התפיסה והכלים של הליווי הרוחני במקצועות העזרה השונים.

בבסיס הליווי הרוחני מונחת האמונה והתפיסה, כי החיבור למרחב הרוחני האישי של האדם יכול להביא לאדם שלוה, עידוד וכוחות מחודשים.

בשנים האחרונות מתרחב שילוב הליווי הרוחני לאוכלוסיות שונות ומגוונות, ביניהן בשותפות משרדי החינוך, הרווחה והבריאות.

המושב יכלול הצגת ממצאי מחקר הערכה שביקשו לבחון את התרומה של הליווי הרוחני מנקודות מבט שונות (של המלווים הרוחניים, מקבלי הליווי והמסגרות בהן השתלבו), וסדנה חווייתית בה יתוארו התפיסה והכלים של הליווי הרוחני במיקוד ביצירת תפילה אישית, תוך למידה בחברותא, תרגול, כתיבה ושיתוף.

ד"ר פנינית רוסו-נצר הינה מרצה באוניברסיטת חיפה ובמכללת אורנים, חוקרת במרכז מיטיב לחקר ויישום הפסיכולוגיה החיובית במרכז הבינתחומי בהרצליה, ויו"ר העמותה ללוגותרפיה בישראל. תחומי המחקר והפרקטיקה שלה מתמקדים בפסיכולוגיה חיובית, משמעות בחיים, רוחניות והתפתחות רוחנית, תהליכי שינוי חיובי וצמיחה במעגלי החיים. היא עורכת-שותפה של הספר *Meaning in Positive and Existential Psychology* שיצא לאור בהוצאת Springer NY ושל ספר נוסף העוסק בפסיכותרפיה ממוקדת-משמעות, העתיד לצאת לאור בקרוב.

גב' נאוה זוהר-סייקס הינה עובדת סוציאלית, מטפלת משפחתית, מלווה רוחנית מוסמכת, מדריכה ומנחה. נאוה בעלת ניסיון רב שנים בעבודה עם הורים וילדים בגיל הרך, הדרכת אנשי מקצוע בתחום והדרכת סטודנטים לעבודה סוציאלית במסגרת הכשרה מעשית. בתחום הליווי הרוחני, נאוה מדריכה מלווים רוחניים בעבודתם, כולל בתחום של הורים לילדים עם צרכים מיוחדים בארגון "קשר". נאוה עובדת בג'וינט אשלים שם עסקה בפיתוח עבודה מיטבית עם הורים לגיל הרך וכיום מפתחת תכניות חדשניות בליווי הרוחני בעבודה עם אוכלוסיות במשבר, במצוקה ובסיכון.

מושב רביעי: פרחי מחקר בשדה הרוחניות העכשווית - שבעה

תלמידי מחקר מציגים בקצרה

יו"ר: פרופ' יובל הררי (אוניברסיטת בן גוריון)

תפקיד המדיה הדיגיטלית בהתפתחות תנועות דתיות חדשות: וויקה, כנסיית מפלצת הספגטי המעופפת ודתות עב"מים

גב' הילי רצון (האוניברסיטה העברית בירושלים)

הרצאה זאת תתמקד בתפקידה של המדיה הדיגיטלית בהתפתחותן של תנועות דתיות חדשות, תוך התמקדות בוויקה (Wicca), כנסיית מפלצת הספגטי המעופפת ובדתות העב"מיות של הכנסייה הסיינטולוגיה והתנועה הראלית כמקרי בוחן. לדתות אלו ישנם יחסים מורכבים עם תקשורת הזרם המרכזי, אליה אין להם גישה ואשר נוטה להציגם באופן בעייתי. בעקבות זאת הן משתמשות במדיה הדיגיטלית כאלטרנטיבה, המאפשרת להן לצבור משתתפים, להעמיק את הקשר אתם וביניהם, ולחזק את הלגיטימציה החברתית שלהן. בהרצאה יוצגו האתגרים שמצויים ביחס של תנועות דתיות אלו כלפי השימושים במדיה הדיגיטלית - המשפיעה על אופי התפתחותן והתנהלותן - שקשורים בסמכות והיררכיה דתית והבניית הדפוסים הדתיים של המשתתפים אליהן.

גב' הילי רצון היא דוקטורנטית במחלקה לתקשורת ועיתונאות באוניברסיטה העברית.

אומנים ומאמינים: הרוחניות היהודית ושאלת הישראליות בקרב סלבס

מר אסף ליבוביץ (אוניברסיטת אריאל)

מאז ראשית המאה ה-21, שורה של סלבס ישראלים, מתארים בפומבי תהליך אישי של התקרבות למסורת היהודית, מה שגם בא לידי ביטוי בקריירה האומנותית שלהם, באלבומים, סדנאות, ראיונות ושיעורים. רבים רואים בתופעה זו נתפסת כנוגעת לתחום האישי ולא כבעלת משמעות פוליטית. אולם בהרצאה זו אבקש לטעון כי הזהות שמפתחים הידוענים המשלבת בין מסורתיות מזרחית לתרבות העידן החדש הגלובאלית, מייצרת תפיסת ישראליות חדשה ומקורית. בתפיסה זו מקבלת הישראליות משמעות 'רוחנית' המבוססת מחד גיסא על המסורת היהודית המקומית, בפרשנות הניו-איג'ית שלה. מאידך גיסא משמעות רוחנית זו מבוססת על ערכים ליבראליים ודמוקרטיים, כגון

פלורליזם, חירות דתית ואינדיבידואליזם, המובנים בתרבות העידן החדש. באופן זה מציעים הידוענים קונצנזוס ישראלי חדש המחזק את הלגיטימציה לדמוקרטיה הישראלית על בסיס סולידאריות רוחנית משותפת בין הישראלים כולם. מקרה בוחן זה, מהווה תרומה לתיאוריה הדמוקרטית כיוון שהוא מצביע על אופציה בה הסולידאריות האזרחית והערכים הדמוקרטיים מקבלים חיזוק שיחי, מפתיע, 'פוסט-חילוני', דווקא בעידן הפוליטיקה של זהויות במערב ובאמצעות תרבות הסלבס הפופולארית.

מר אסף ליבוביץ הוא דוקטורנט במחלקה למדע המדינה בירושלים ומרצה במחלקה למדע המדינה ובבית הספר לתקשורת באוניברסיטת אריאל. תחום המחקר של אסף עוסק בפוליטיקה של זהויות, דמוקרטיה, אתניות ותרבות פוליטית. מחקר הדוקטורט שלו עוסק בהתחדשות הדתית של ידוענים ישראלים כשיח אזרחות דמוקרטי פוסט חילוני.

"עם אלוהים בתרמיל": תרמילאים דתיים-לאומיים בהודו

גב' ספיר פרץ (אוניברסיטת בן גוריון)

מחקר זה בוחן את משמעותה של תופעת התרמילאות הישראלית – דתית בהודו מנקודת מבט של התרמילאים הדתיים עצמם. בהתבסס על תצפיות משתתפות בצפון הודו וראיונות עם תרמילאים דתיים במהלך הטיול ולאחר שובם ארצה, מחקר זה מציע נקודת מבט ייחודית אודות שדה התרמילאות הישראלי ומעלה סוגיות חשובות אודות החברה הדתית – לאומית בישראל כיום.

מחקרים סוציולוגיים ואנתרופולוגיים רבים עסקו בתופעת התרמילאות העולמית והן הישראלית, ובדקו את הקונטקסט ההיסטורי – חברתי שלה. החל משנות השמונים חלה עלייה בתופעת התרמילאות הישראלית, דבר אשר הוביל למיסוד התופעה. מיסוד התרמילאות הישראלית מתבטא בבחירת היעדים לטיול והן בתוצרים המוצעים לתרמילאים בארץ המוצא ומחוצה לה (Avrahami, 2001). מתחילת היווסדה, תוארה התרמילאות הישראלית כהתקבצות של תרמילאים במספר קבוצות סגורות במעין קהילה של ישראלים. התקבצות זו היא שיוצרת את מובלעות התרמילאים הישראליות(היכל, 2000; Maoz, 2006; Noy, 2004; Avrahami, 2001). עם זאת, בולט חסרונם של מחקרים אודות קבוצות תרמילאים ישראלים אשר אינם עונים על הגדרת התרמילאי הישראלי הממוצע. לא ניתן למצוא מחקר אשר נתן מקום כה נרחב לקולותיהם ופרשנותם של התרמילאים הדתיים, חרף גדילת היקף התופעה, ועל חוסר זה המחקר הנוכחי מצפה לענות.

עבודה זו שואפת לתרום להבנת השינויים החלים בחברה הדתית – לאומית כיום, וכיצד אלו מעצבים מודל "דתי" חדש. השינוי המתחולל בחברה הדתית – לאומית נובע מהעוצמה הגוברת והולכת שלה ומהגדלת שטחי החינוך שלה עם העולם החילוני. ניתן לראות בטיולי תרמילאות של צעירים דתיים מקום מפגש בין החילוני לדתי אשר מעלה מתח הטמון בבסיס מפגש זה. יחד עם זאת, התהליך ההולך וגובר של מיסוד תופעת התרמילאות הדתית מקל על הדתיים במפגש עם העולם החילוני במהלך הטיול ובייחוד על שמירת המצוות. מתוך התעסקות בחברה הדתית – לאומית כיום, עבודה זו חותרת לתרום להבנת השאלה: מיהו הדתי – הלאומי החדש? מהן השפעות הטיול על האופן בו הדתיים תופסים את החברה הדתית – לאומית אליה הם שייכים?

גב' ספיר היא סטודנטית לתואר שני שכתבה את עבודת התזה שלה בנושא תרמילאים דתיים בהודו ובמשמעות הטיול עבורם.

בין Kumbaya ושירת המעגל: יסודות חילוניים ודתיים בליטורגיה של הניו-אייג' הישראלי

מר יותם יזרעאלי (אוניברסיטת תל אביב)

שירת המעגל, או מעגלי השירה המקודשת, היא תופעה ריטואלית של תרבות העידן החדש בישראל אשר בשנים האחרונות הולכת וקונה לעצמה מעמד של תשתית ליטורגית רחבה עבור זרמים רבים בתוך התנועה של הרוחניו העכשווית. מצד אחד זוהי תופעה גלובלית, הן רוחנית-דתית הן חילונית, שקשורה בתפילה ובתרבות המדורה והג'ם סשן, ומן הצד השני, זוהי תופעה מקומית שפורחת על רקע השסע הדתי-חילוני בחברה הישראלית ובעקבות החיפוש של ישראלים שאינם דתיים את חווית התפילה.

מר יותם יזרעאלי הוא מסטרנט בתכנית הבינתחומית לחקר דתות של אוניברסיטת תל-אביב, בה לימד כעוזר הוראה במשך שנתיים, וכתב את עבודת התזה שלו על המתחים התיאולוגים-פוליטיים שבין מאגיה ונבואה במקרא. הוא עוסק גם בחקר הניו-אייג' ובקשרים בין דת ותרבות פופולרית וכותב על נושאים אלו ואחרים בכתב העת הדיגיטלי "אלכסון".

אני רוצה - משמע אני קיים: על מושג הרצון במשנתו הקבלית של הרב יהודה אשלג

מר אלי וינקור (אוניברסיטת חיפה)

הרב יהודה אשלג (1884-1955) נמנה על המקובלים הפוריים במאה העשרים. עם זאת, קרנו עלתה במחקר רק בעשור האחרון, הרבה בזכות העניין שמשך פועלם של מרכזי הקבלה הפופולרית כיום. אך דא עקא: מבין המחקרים הרבים שביקשו לפזר את הערפל הפופולרי שלוט על משנתו, מעט מאוד נכתב על ההשתמעויות החברתיות וחינוכיות שניתן לגזור מדבריו.

הרצאה זו תבקש להתחיל למלא את החלל האמור באמצעות הצגה תמציתית של מושג הרצון במשנת הרב אשלג – מקורותיו, תכליתו והשלכותיו האפשרויות לזירות החברתית והחינוכית.

מר אלי וינוקור הוא דוקטורנט בפקולטה לחינוך באוניברסיטת חיפה, מרצה בחוג ללימודים רב-תחומיים ובוגר תכנית "מנדל" לדוקטורנטים מצטיינים בחינוך.

שיטת הרייקי כגלגול מודרני של טקס החניכה הבודהיסטי האזוטרי

מר ליעד הורוביץ (אוניברסיטת תל אביב)

שיטת הרייקי היא בין הפופולאריות והמוכרות ביותר בקרב שיטות הטיפול האלטרנטיביות במערב כיום, ומתרגליה מאמינים כי היא ייחודית ועצמאית. אך למעשה, שיטת הרייקי מושתתת בחלקה הארי על אלמנטים בודהיסטיים אזוטריים, ובראשם טקס החניכה, ה-קאנג'ו (灌頂 kanjō).

'רייקי' (reiki) הנה שיטת טיפול הוליסטית אשר נוסדה ביפן בתחילת המאה ה-20, וזוכה לפופולאריות רבה במערב כיום. מתרגליה מאמינים כי שיטת הרייקי ייחודית ועצמאית, אך היא מושתתת ברובה על אלמנטים בודהיסטיים אזוטריים. עבודתי מתמקדת בטקסי החניכה במסורת הרייקי, וטענתי המרכזית הנה כי טקסים אלו הנם יורשים מודרניים של טקסי ה-קאנג'ו (kanjō), החניכה הבודהיסטית האזוטרית. הוכחת ההמשכיות והקשר הישיר בין חניכת הרייקי למסורת הקאנג'ו מצביעה על כך שהקאנג'ו מתקיים כמסורת חיה בגרסה מודרנית וייחודית, אשר חוצה ימים ותרבויות שונות, וכי מיליוני מתרגלי הרייקי במערב, בלא יודעין, מפחים רוח חיים מחודשת במסורת בת מעל לאלף שנה.

ליעד הורוביץ הוא בוגר תואר שני בהצטיינות יתרה מאוניברסיטת תל אביב, החוג ללימודי מזרח אסיה. רייקי מאסטר וחוקר רייקי.

גיאוגרפיה קדושה אלטרנטיבית בניאו-שמאניזם הישראלי

קלרה אונגר (אוניברסיטת ת"א)

ההרצאה תעסוק בספרו של השמאן הישראלי דב טרובניק 'ההיסטוריה הנשית הנשכחת של ארץ ישראל' ובמשמעות הניסיון לייסד גיאוגרפיה קדושה, במרחב עמוס בהקשרים דתיים ופוליטיים קודמים.

גב' קלרה אונגר היא סטודנטית לתואר שני בתכנית למדעי הדתות באוניברסיטת ת"א, עוזרת הוראה בתכנית ומורת דרך מחוץ לכותלי האוניברסיטה.

מושב חמישי: פסיכותרפיית האקומי: מפרויד אל הבודהה,

מסע האדם השלם

האקומי- "הולך אדם במסעו ושם פוגש את עצמו, על כל מימדיו, מלאותו ופילאוו"

ד"ר קרן צרפתי (CIIS) וד"ר אלון רז (אוניברסיטת חיפה ומכללת עמק יזרעאל)

פאנל זה יציג את שיטת האקומי, פסיכותרפיה דינאמית מבוססת מיינדפולנס וגוף, ואת היבטיה הטיפוליים השונים המבוססים על רגע ההווה כנתיב ישיר לעולם התת מודע. בפאנל נדון בעקרונות הרחניים העומדים בבסיס השיטה, בישומים הקליניים הייחודיים שלה המבוססים על חקירה חווייתית ברגע של חומרי ליבה, ובטרנספורמציות שהיא מאפשרת לפגיעות פסיכולוגיות התפתחותיות, פצעי התקשרות וטראומה. בנוסף, נציג את דגשה ההומניסטי של השיטה המאפשר לא רק ריפוי של פגיעות, אלא גם חקירה ואיפשור של מימוש הפוטנציאל העשיר הטמון באדם וחיבור לשלמותו.

ד"ר קרן צרפתי היא מטפלת ומורה בכירה להאקומי; בעלת תואר שני בפסיכולוגיה סומאטית (גוף-נפש)

ממכון קליפורניה ללימודים אינטגרליים בסן פרנסיסקו (California Institute of Integral Studies);

ובעלת דוקטורט בפסיכולוגיה מזרח- מערב. קרן מתמקדת בחקירת מודלים אינטגרטיביים של

פסיכותרפיה בקליניקה; בעלת רישיון של מטפלת זוגית ומשפחתית בארה"ב ובישראל (MFT) ובעבודתה

משלבת גישות פסיכולוגיות מערביות, פסיכותרפיה סומאטית, גישות שמאניות ותורות רוח מזרחיות;

חברה במרכז "מודע", המרכז הישראלי למודעות, מדע וחברה – מרכז שהוקם כחלק מהיחידה למחקר

יישומי במדעי המוח, בבית הספר לפסיכולוגיה במרכז הבינתחומי, הרצליה.

ד"ר אלון רז, פסיכולוג קליני, מרצה באוניברסיטת חיפה ובמכללת עמק יזרעאל, מרכז אקדמי ומורה

בתוכנית לפסיכותרפיה ובתוכנית לפסיכולוגיה בודהיסטית במרכז שילוב - בית ספר לפסיכותרפיה

משלבת גוף נפש רוח.

מושב מליאת אחר-הצהריים: רוחניות עכשיו – ישראל

2016: המשגות, מגמות עיקריות וסוגיות מרכזיות

יו"ר: פרופ' בועז הוס (אוניברסיטת בן גוריון)

לחשוב את העידן החדש כ"רשת רעיונית"

ד"ר מריאנה רוח מדבר (המכללה האקדמית צפת ואוניברסיטת תל אביב)

העידן החדש (New Age) הוא נושא מחקר חמקמק, שגבולותיו ומאפייניו שנויים במחלוקת. גם הפעילים בשדה הרוחני הזה מתנערים מהתיוג "ניו אייג", וגם החוקרים מתלבטים בשיוך של תופעות לכותרת זו, ומנסים להתמודד עם סתירות פנימיות בעולם הרעיוני של הניו אייג'.

האם יש רעיון/ערך/אמונה מרכזית/אחדות לניו אייג', המשותף לכלל התופעות השייכות אליו? מהו? אולי יש רשימה של ערכים, והאם היא מחייבת? מה הקשר בין רכיבי הרשימה? האם תופעה זו או אחרת שייכת לניו אייג' אם לאו? ניסיונות להשיב לשאלות אלה הניבו במחקר מסקנות שונות לחלוטין אצל חוקרים שונים.

ההרצאה תציג פתרון למגוון השאלות המתודולוגיות של הבנת התופעה המורכבת, מלאת הסתירות ועמומת הגבולות המכונה "ניו אייג'" באמצעות מודל "הרשת הרעיונית". נעמוד על השימושים והיתרונות של שאיבת השראה ממדע הרשתות להבנת תרבות העידן החדש.

ד"ר מריאנה רוח-מדבר יזמה וייסדה את הכנס הישראלי לחקר רוחניות עכשווית, ביחד עם פרופ' עפרה מייזלס, לפני 8 שנים. היא הקימה מסלול ל-BA במיסטיקה ורוחניות במכללה האקדמית צפת. מחקרה עוסקים ברוחניות האלטרנטיבית העכשווית, מזווית תרבותית.

מקומו של הניו אייג' במפת הזהויות הדתיות בישראל

ד"ר אדם קלין אורון (מכון ון-ליר בירושלים)

זהויות דתיות בישראל, אישיות כמו גם קבוצתיות, נמצאות בתנועה ועיצוב מחדש בשנים האחרונות. מגמות של חיפוש קשר אישי עם האלוהות התחזקו גם בציבורים

החרדיים ובדתיות הלאומית, והתפשטו מאוד בקרב החילונים והמסורתיים; אך לצד כך, הזדהות אתנו-לאומית עם קבוצות דתיות וכריכה הדוקה של דת ופוליטיקה התגברו אף הן. ההרצאה תעמוד על מקומו של העידן החדש, הן בזיקתו הבינלאומית והן בתצורות המקומיות שלו, בתוך זירה מתהווה זו.

ד"ר אדם קליין אורון הוא אנתרופולוג של הדת שחקר את תופעת התקשור, את יחס חסידי העידן החדש להלכה היהודית, ואת תגובת מדינת ישראל לכתות לאורך השנים.

רוחניות בקרב יהודים בישראל המשגה פסיכולוגית חברתית רב ממדית וקישור לדתיות ולזהות.

ד"ר חגית הכהן וולף ופרופ' גבי הורנצ'יק (האוניברסיטה העברית)

ההתייחסות לרוחניות ודתיות, כתופעות המלוות את האדם מראשית ההיסטוריה, היתה בעבר כאל מושגים חליפיים. בשנים האחרונות מתרחבת תופעת הרוחניות למגוון רבדים וביטויים בתחומי חיים שונים. בהתאם לכך, הולך מושג הרוחניות ומתגבש כמושג מובחן מדתיות וזוכה לתשומת לב מחקרית גוברת.

בשנים האחרונות אנו עוסקים בפיתוח המשגה רב-ממדית חדשה של רוחניות בהקשר יהודי-ישראלי, מתוך גישת מחקר פסיכולוגית-חברתית ובשיטות כמותיות. מטרת ההמשגה היא למפות דפוסים שונים של רוחניות, בהתבסס על ממדים שזיהינו בסדרת מחקרים בקרב אוכלוסיות שונות – חילונית, דתית, ומה שביניהן. המשגה זאת מהווה תשתית למדידת רוחניות ולבחינת קשרים בינה לבין משתנים אחרים (דתיות, זהות). אחת המסקנות הנובעת ממחקרים אלה היא שחשוב למדוד רוחניות בהקשרים השונים, היוצקים משמעויות שונות למושג.

ד"ר חגית הכהן וולף היא פסיכולוגית חברתית-ארגונית, העוסקת במחקר, הוראה והערכה בתחומים של זהות חברתית, זהות יהודית, חינוך יהודי והתחדשות יהודית בישראל ובעולם, רוחניות ודתיות. בנוסף, היא עוסקת בתכנון, ניהול, ייעוץ, הנחיה וביצוע מחקרי הערכה עבור ארגונים בולטים בתחום החינוך היהודי.

פרופ' גבריאל הורנצ'יק הוא ראש החוג לחינוך וחבר סגל המרכז לחינוך יהודי ע"ש מלטון באוניברסיטה העברית בירושלים. גבריאל הורנצ'יק הוא פסיכולוג חברתי ובין-תרבותי. תחומי ההוראה והמחקר העיקריים שלו כוללים, בין היתר: היבטים פסיכולוגיים של זהות תרבותית ואתנית, המשגה ומדידה של זהות יהודית, רוחניות ודתיות, מעברי זהות, חינוך והגירה, זהות והסתגלות של מהגרים.